

הימים גברה ה'זקנה', רבתה הבלות, ובסוף אפילו משיב עליה רוח מצויה והיא זזה ונעקרת ממקומה.

לפיכך אתה מוצא אנשים שרוב ימיהם עברו עליהם בטובה ולבסוף נכשלו בדבר שנערים 'תופסי קשת' אינם נכשלים בו. כי לא עמדו אותם ה'זקנים' מימות נעוריהם על סודו של הדבר הזה ללכת כנגד יצרם בגבורה ולא בתשי, בשמחה ולא בעצב, על כן לא העתיקו את מערכותיהם ממקום למקום ומכיבוש לכיבוש, כדי לכבוש את היצר ולהעביד גם אותו בעבודת ה' באותן המערכות הראשונות אשר נכבשו מתחת ידיו; לא עבד איש זה את אלקיו 'בשני יצריו' בשום עבודה, עד סוף ימיו נשאר עומד על מערכתו הראשונה עד שתש כוחו הרבה, עד שבלה ונזדקן ולא יכול עוד לעמוד...

לא רצה אלעזר אלא לעמוד ולהעמיד גם את אחרים על סודו של דבר עמוק זה, על סודו של דבר פשוט זה. כי כשם שעמוק הוא דבר זה בתכלית העמקות כך פשוט הוא בתכלית הפשטות. אותם 'מעשי השובבות' שעשה אלעזר, העמידו אותו ואת אחרים על הלך הזה. מהם למדו כולם לדעת כי שתי דרכים לפני האדם: זכה – עובד הוא את בוראו בשני יצריו, וגם יצר הרע מסכים עמו ברוב גופי עבודתו עד שיכול להביאו גם ל'ואהבת את ה', אימתי? – אם עובד הוא בשמחה, שש למלחמה, ומחיל אל חיל ילך בגבורה! אם לאו – נעשה יצר הרע שופט אותו וסוף שעובד אותו בכל לבבך, 'בשני יצרין!...' אלו הן שתי הדרכים לפני כל אדם – ובחרת בטוב' (מתוך 'כחודו של מחט' – חסידים ואנשי מעשה כרך א).

'ארבעה צריכים להודות'. ע' פירוש ע"ד הרמז בהקדמת ספר תולדות יעקב יוסף. וע"ע לקוטי אמרי פינחס, שער התפילה יג.

דף נה

באורים וציונים

'עיון תפלה'. ע' במובא לעיל לב ובב"ב קסד.

'שלשה דברים מקצרים ימיו ושנותיו של אדם – מי שנותנין לו... כוס של ברכה לברך ואינו מברך... דכתיב ואברכה מברכך' – ומכלל הן אתה שומע לאו, שהנמנע מלברך זרעו של אברהם גורם קללה לעצמו, ולכן אין לאורח לסרב לברך את בעל הבית (מפרשים).

ועתה שבלאו הכי המנהג הוא שכל האורחים אומרים בעצמם 'הרחמן הוא יברך את בעל הבית הזה', איני יודע כלל אם שייך ענין זה (שער הציון רא אות יד).

והמגן-אברהם כתב שענין זה נאמר כשמברכים על הכוס, שאז האורח חייב בברכת בעל הבית. וצריך עיון מאין מקורו, ואולי הוציא זה מהלשון 'מי שנותנים לו כוס'. ומכל מקום דבריו אמורים לענין גורם קללה לעצמו, אבל בודאי אין נכון לאדם לדחות מצוה הבאה לידו (עפ"י משנה ברוה שם סק"ד ובשעה"צ. וע"ע במובא לעיל מו מכמה אחרונים שגם כיום יש ענין שהאורח יזמן כדי שהמזמן יברך את בעל הבית, ומכל מקום לפי מה שנוהגים שכל אחד ואחד מברך בעצמו, כל אחד מהאורחים יש לו לברך את בעה"ב).

'שלשה צריכים רחמים, מלך טוב שנה טובה וחלום טוב'. באמת כל דבר צריך רחמים, רק המיוחד בשלושת אלו שאף על הגוון ניכר שהם ביד ה' להטותם ולהפכם הנה והנה, כגון הרואה נחש בחלום אשר נראה לכאורה שהוא דבר פחד, מהפכים חז"ל ופותרים אותו לטובה, שפרנסתו מזומנת לו (להלן נ.נ.). וכן מלך, הגם שנראה מתחילה שהוא רע, הש"י יכול להפכו ולהטותו לטוב בנקל. וכן שנה, הגם שהיא רשה מתחילתה מתעשרת בסופה כמו שאמרו ז"ל – לכן שלשה אלו צריכים רחמים בכל עת ובכל רגע.

[ושלשה דברים הללו מרמזים בנפש האדם על המחשבה, הלב והעינים; כאשר אלו השלושה הם טובים, אז כל הגוף הולך בדרך טובה ובמנוחה]. (עפ"י מי השלוח לקוטי הש"ס, ראש השנה ח).

(ע"ב) 'כל שנותיו של דוד לא ראה חלום טוב... אלא איהו לא חזי ליה, אחרני חזו ליה'. בזה יובנו דברי דוד (בתהלים לא) ... ופחד למידעי – שהיה פחד למיודעיו שראו עליו חלומות מבהילים (משך חכמה מקץ).

'... שלא תמצא אשתך ספק נדה בשעה שאתה בא מן הדרך'. בשעה שבא אדם מן הדרך קשה לו כשימצא אשתו ספק נדה יותר מנדה ודאית, שעל ספק הוא מיצר ויצרו תוקפו ואומר טהורה היא ועל חנם אני מונע (רש"י סנהדרין קג.).

בב"מ (קז). פרש"י כל שכן ודאי. ע' בזה במובא ביוסף דעת סנהדרין שם. וככלל, לעתים הספקות והפקפוקים קשים לו לאדם האפוף בהם יותר מן הודאי אפילו הוא גרוע, ונוח לו לקבל עליו דבר קשה וידוע יותר מעמידה במצב בלתי ידוע – ע' שיחות מוסר לגר"ח שמואלביץ כו תשל"ב.

'הרואה חלום ונפשו עגומה ילך ויפתרנו בפני שלשה...' –

'אמר לי אדמו"ר ('החזוה' מלובלין) נוחו עדן, על מה ששאלתי אותו בענין חלום קורא בתורה [שמבואר בשלחן ערוך או"ח רפה, שהוא מהחלומות שצריכים להתענות עליהם], ואמר לי שיש לו בקבלה מהרב החסיד מו"ה אלימלך נ"ע, שזה לא נאמר אלא לאלו שהם רחוקים מהתורה, אבל לא לאלו שהם קרובים להתורה.

ושאלתי אותו מאמר חז"ל בברכות, הרואה חלום ונפשו עגומה ילך ויפתרנו וכו'. ואמר לי שזה אינו כי אם למי שנפשו עגומה והוא במרה שחורה, הוא צריך לפתרון, אבל לא נאמר זאת לאלו שהם שמחים ובטוחים בה', שאין נפשן עגומה. ודפח"ח' (משמרת איתמר וישב).

זלימא להו חלמא טבא חזאי. ולימרו ליה הנך טבא הוא וטבא ליהווי... יש להבין פירושה של כפילות זו, טוב הוא וטוב היא. וגם לשון 'טוב הוא' נראה כשקר שהרי חלם חלום רע ונפשו עגומה עליו. ועוד, מכך שאומרים 'רחמנא לשוייה לטב' משמע שעתה אינו טוב. ויש לפרש עפ"י מה שאמרו בסמוך שלאדם טוב מראים חלום רע, שעל ידי עצבונו מתכפר עונו. וזהו ענין הטבת החלום, להמתיק הדין בשרשו, ע"י שמוצאים שורש חסד בתוך הדין אז נמתק הדין ונעשה חסד. וזהו 'טבא הוא' – על ידי שמוצאים ברע זה שורש חסד, שע"י עצבונו ופחדו מתכפר עונו, בכך הוא נעשה טוב גלוי שמתמתק הדין ונעשה חסד (עפ"י תולדות יעקב יוסף פר' נח, ע"ש).

'שבע זימנין לגזרו עלך מן שמיא דלהוי טבא'. פרשו ראשונים שכל זה הוא מהלחש, כלומר יגזרו מן השמים בקיום מתמיד שיהא לטוב (עפ"י המאירי).

ז'מסיים בהדי כהני דעני צבורא אמנ' – שאו היא עת רצון (עפ"י תוס' סוטה לט:). ויש כח בברכת כהנים לתקן חלום רע כשמתפללים עליו באותה שעה (עפ"י בית יוסף קל).
וע' בפירוש רב נסים גאון כן בשם המדרש עה"פ הנה מטתו שלשלמה ששים גבורים סביב לה – אלו ששים אותיות שבברכת כהנים המבטלים פחד הלילות. וע"ע אמרי פנחס שער סדר היום אות קנד.

ז'אי לא – לימא הכי...' פירוש, שלא יוכל להאריך בתפילה זו, או שמסיים אותה קודם עניית 'אמן' מפי הציבור (עפ"י אגודה, מג"א וט"ז), או להפך, שאינו יכול להספיק ולסיים עד עניית הציבור 'אמן' (ריעב"ץ; ערוך השלחן) – יאמר 'אדיר במרום'.

'האי מאן דעייל למתא ודחיל מעינא בישא... מזרעא דיוסף דלא שלטא ביה עינא בישא...' ראה במובא לעיל כ בענין עין רעה.

'מזרעא דיוסף'. כל ישראל נקראו בני יוסף, ככתוב גאלת בזרוע עמך בני יעקב ויוסף סלה, על שום שכלכלם במצרים והחיה אותם נקראו על שמו – לפי פשוטו. אבל יש בו סוד ידוע לידועי חן כי הוא נושא משך הזרע לבית ישראל, היינו מזרעא' (ריעב"ץ).
הנה אבן יוסף בחושן היתה שוהם, וכן אבני האפוד הכוללים את כל השבטים היו שוהם – כי כולם כלולים בו (ע' פירוש 'יואל משה' על עשרה מאמרות – חקור הדין א, כג).

'לא קשיא, כאן על ידי מלאך כאן על ידי שד'. כלומר, האיש אשר הוא טהור ומחשבותיו בתורה ויראה, וישן שלא במילוי כרס, החלום של איש כזה וודאי יש בו ממש, שמראין לו מן השמים על ידי המלאכים השומרים את האדם השלם כדכתיב כי מלאכיו יצוה לך לשמרך וגו', אבל האנשים הפשוטים המשוקעים בהבלי העולם שהם השדים הגמורים השודדים הצלחת האדם האמיתית, והברואים השדים עשויים לכך להזיק ולשדוד ההצלחה האמיתית – שוא ידברו חלומותיהם ואין בהם ממש. וכל שכן אותם האוכלים הרבה קודם השינה שהאדים העולים בקרבו יבלבלו הכח המדמה ואין בהם אמיתות כלל. וכן אם חלם לו רעיונות שחשב ביום פשיטא שהכח המדמה מראה לו מעין מחשבותיו, וכל כי האי אין ממש בחלומות כאלו' (ערוך השלחן או"ח רכא).
מה שפירש 'על ידי שד' – הבלי שוא ודמיונות, כיו"ב כתב בתשב"ץ (ח"ב קכח) שזהו שם מושאל לרוח רעה המזקת ושודדת האדם.

כדברים הללו שמענו מהגר"ע יוסף שליט"א (בשיעור – תשרי תש"ג) שבזמננו, סתם בני אדם אין להם להקפיד על חלומות קשים אלא יסיחו דעתם ולא ישגיחו בהם כלל. לא אמרו 'יפה תענית לחלום' אלא לאנשים מסוימים המקפידים על דברי חלומות אבל הדרך הנכונה היא שלא להתענות, וכל שכן בשבת, אלא יעשה תשובה ויתן צדקה לאחר השבת. והלא עתה אין אנו מוחזקים במלאכים [וכמו שכתבו הפוסקים לענין אמירת 'התכבדו המכובדים' שאין אנו נוהגים בה]. אדרבה, הרגיל להקפיד עלול להינזק. ובזמן הקדום היו מקפידים יותר על כך ולכך התיירו רבותינו להתענות בשבת. עד כאן מדבריו. וכן מובא בשם הגריש"א והגרפ"ש שליט"א (בשור"ת דברי חכמים, 198. וע"ע בשור"ת אגרות משה יו"ד ח"ב קנה).
כענין הזה כתב החזו"ן איש באגרת (ח"ב קמט) בדבר חלום שכתב בסידור ריעב"ץ שנהגו להתענות עליו אפילו בשבת: 'הרבה פעמים חלמתי כמו אלה ולא שמתי לב לזה. נכון שתאמר הרבש"ע בשעת נשיאת כפים'. וכן הורה כמה פעמים לשואליו, שכיום אין להתענות תענית חלום (עפ"י דינים והנהגות או"ח פ"ה ד).
ע"ע: תשב"ץ ח"ב קכח-קכט; לקוטי מאמרים לר"צ הכהן עמ' 235-236.

ענינים וטעמים

'פתח במזבח וסיים בשלחן – רבי יוחנן ורבי אלעזר דאמרי תרוייהו: כל זמן שבית המקדש קיים מזבח מכפר על ישראל ועכשיו שלחנו של אדם מכפר עליו' –
הנה לקט מועט מספרי ר' צדוק הכהן במעלת האכילה, ועל השוואתה לעבודה שבמקדש:
'השלחן דומה למזבח, כדאיתא שלהי חגיגה. ובהיפך, אמרו באבות 'זבחי מתים' – דהיינו תקרובת עבודה זרה, כמפורש בתהלים דנקרא 'זבחי מתים' (וכמ"ש בפ"ק דחולין).
והיינו, כי ההנאה שיש להאדם מן המאכל, אם נכנסת לנפש האלהית וחלק אלו-ה ממעל שבו, היינו כשהוא מכיר שהש"י ברא את המאכל הזה ומחיייהו ונותן לו הויה וקיום, והוא נותן בו טעם והנאה ונותן לאדם חשק שיתאוה לו ושיטעום בו טעם טוב ושיסיף בכוחו וחיותו – כשמכיר שזה הכל מהש"י, בהכרה ברורה מאיר בלב, בלי הטעיה בנפשו לחשוב דמיון דרך העברה בעלמא להכרה ברורה – הנה הכרה הזו הוא מכח החלק אלו-ה וצד הטוב שבו, ואותו הצד נתגבר והנאת אותו הוא ממש הנאת הקרבן שלמעלה. כי שוה החלק עם הכל. אבל כשוכח זה ואוכל להנאת עצמו למילוי התאוה – זהו מצד נפש המתאוה הבהמית שבאדם, וכאילו מקריב לה קרבן וזהו 'זבחי מתים' ממש, שכח זה ותאוה זו הוא כדרך שאמרו 'רשעים בחייהם קרויים מתים' – שהחיות הוא דמיון בעלמא אבל באמת הוא מיתה, והקרבתה הוא זבחי מתים ותקרובת עבודה-זרה, שזהו 'עבודה זרה' – השכחה מהש"י ומילוי כח אחר חוץ מכח הש"י.
והעצה לזה הוא שלחן שיש עליו דברי תורה, שהמאור שבה הוא המברר שמכיר שהוא מהש"י – כי חכמה לשון הכרה כידוע. וזה גם כן כוונת הברכה שתקנו חכמים קודם אכילה, שענינה ההכרה שהש"י הוא הבורא ומהורה מאכל זה שיהיה מאכל' (קונטרס עת האוכל ו).

'להעלות כל מאכלים מצומח, הוא רק על ידי האמונה לבד בהש"י, ועל ידי הברכה מקודם שמאמין שלה' הארץ ומלואה.
ולכך 'אמונת' זה סדר זרעים, ונקבעה מסכת ברכות בתחילתו. וזהו הסדר של העלאת כל מיני הזרעים להש"י על ידי קיום המצוות הכתובות בהם, והברכה מקודם, שזהו האמונה שהכל להש"י באמונה הפשוטה הקבועה בלב כל איש ישראל, כמו שאמרו ז"ל (בשבת) שהם מאמינים בני מאמינים. ולכך הותר אפילו לעם הארץ; אבל אכילת בשר – אסור, רק לתלמידי חכם. ולכן נקבעה מסכת חולין בסדר קדשים – דלא הותר אלא למי שאוכל חולין על טהרת קודש דהיינו ששלחנו דומה למזבח, והבשר שאוכל – כקרבן ובשר קודש. ודבר זה הוא רק על ידי דברי תורה כמו שאמרו: משחרב בית המקדש אין להקב"ה אלא ד' אמות של הלכה. וכשנעשה שלחנו ד' אמות של הלכה אז הוא נעשה דוגמת בית המקדש ומזבח, ומה שהוא אוכל הוא דוגמת כהנים כי קא זכו משולחן גבוה קא זכו, שהחלב והדם – רצה לומר עיקר החיות שבמאכל והתאוה שיש באדם לו, הועלה להש"י על ידי הדברי-תורה (שנמשלו לאש, שהוא אש המערכה), שמכיר על ידו שהש"י הוא הנותן החיות במאכל והנותן תאוה לאדם והחשק לזה המאכל לקיים נפשו'.
(שם ז)

... אבל מי שהגיע למדרגה שלבבו דבוק תמידיות במחשבת רצון השי"ת ושליטתו, וכן כל אבריו אחריו, כי ממנו תוצאות חיים – הרי כללות גופו נעשה מרכבה לשם שמים (דוגמת מה שאמרו

(ב"ר פב) האבות הן הן המרכבה, שזה מדרגת האבות כנ"ל ומשכן ובית המקדש וקדש-קדשים לשכינתו ית' ששרוי בתוכו, שהרי כל מחשבותיו ומגמותיו ותשוקותיו ורצונותיו וכחותיו בזה. ועל זה אמרו (ר"ה יח): שקולה מיתתן של צדיקים כשריפת בית אלקינו – כי גופו ממש דוגמת בית אלקינו כנ"ל. ואם כן הוא מאכלו דוגמת הקרבנות ממש שמקריבין בבית ד', וכמו שאמרו זה השלחן אשר לפני ד' – דשולחנו של אדם השלם בזה כמזבח. ואמרו (יומא עא.) הממלא גרונו של תלמידי חכמים יין – כמקריב נסכים. ואמרו (בכתובות קה) המביא דורון לת"ח כאילו הקריב בכורים, והכל כנ"ל.

וגם כשהוא עצמו ממלא גרונו – כמקריב קרבן למזבח ד' מאחר שהגיע למדרגה זו בחללות הלב מכל חמדות העולם הרי אין לו שום שייכות אל הגוף, שהרי אף רגע אחד אין מחשבתו עליו מעצמו ומטבעה, שכבר הפך לבו להיות גופו כמו זר נחשב לו – לכך כל מעשיו שעושה עם גופו, כעושה עם אחר, וכמו שלאחרים המצוה להיטיב בכל מיני טובות בעולם הזה, כך המצוה עליו על גופו... (מתוך דובר צדק עמ' 52. וע"ע תקנת השבין עמ' 100).

'... ועל זה נצטוו באכילת הפסח, כי הקנה וושט סמוכים זה לזה, זה מוציא דבור וקול וזה מכניס מאכל, והם נקראים 'סימנים' – שבהם סימן החיות; בקנה הוא שואף החיות ברוח, דלולי זה אין לו חיות, ובאדם, על ידי זה יש בו כח הדבור להיות רוח ממלא, ובאכילה דושט הוא קיום החיות. ושורש החיות של איש הישראלי תלוי רק במה שמכיר רבונו ושהש"י שוכן בקרבו ואתה מחיה את כולם'. והחיות שמקבל מאכילה הוא גם כן רק ממה שרצון הש"י היה שיאכל ויקבל מזה חיות, וכמו שנאמר 'כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי על כל מוצא פי ד' יחיה האדם' – ורצה לומר לא לחם לבד, נפרד מהש"י, רק בצירוף המוצא פי ד' עם הלחם – זה הוא המחיה, דלולי הכרה זו אין נקרא חיות אצל איש ישראלי כלל.

ועל ידי זה נחשב האכילה כקרבן וחשוב עוד יותר, כמו שאמרו ז"ל (מדרש לקח טוב בראשית כז) על הפסוק כי הקרה ד' אלקיך לפני – אם לקרבנך הזמין, למאכלך לא כל שכן; כי השולחן דומה למזבח (חגיגה כז.) וכן איתא (ביומא עא.) הממלא גרונו של ת"ח יין – כמקריב נסכים, כי היכל ד' ומזבח ד' המה, ועדיפי ממזבח אבנים הגשמי. ואמנם לזה צריך שלימות הכוונה לשם שמים, שלא יאכל לתאוותו, רק לפי שהש"י קבע כן בבריאה דקיום חיות הוא ע"י מאכל על כן זהו רצונו, וכדרך שאמרו פ"ק דחולין (ו.) 'אני הולך לעשות רצון קוני' על הילוך הטבעי של הנהר – כיון שקבע הש"י הטבע כך, זה רצונו, ואיכא נמי מצוה על זה, נשמה שנתתי בך החיה, כמו שאמרו בתענית (כב:) ועל זה תקנו רז"ל הברכה לפני כל אכילה, להכיר שהש"י הוא שיצר המאכל להחיותו.

וזהו אף בחול; ומוסיף עליו שבת ויום טוב, דהאכילה מצוה, דאז אף מה שאוכל מותרות הכל הולך לקדושה כידוע מהאריז"ל, כיון שהכל מצוה כשמתענג מזה. ועדיין גם זה אינו מצוה גמורה, שהרי מי שהתענית עונג לו – רשאי להתענות גם כן, וגם אין מברכין עליה 'אשר קדשנו במצותיו וצונו' וגם אין אותו מאכל פרטי מצוה; מוסיף עליה אכילת פסח ומצה וכיוצא, שגוף אכילת אותו מאכל מצוה גמורה שאינו יכול להתבטל ממנה, ומברכין עליה 'אשר קדשנו במצותיו וצונו' – דכולו קודש ממש לד', וכאכילת כהנים קרבנות, דעל ידי זה בעלים מתכפרין, כמו בגוף ההקרבה לה' בזריקת דמים והקטרת אימורין, דכהנים משלחן גבוה קזכו, והם שלוחי דרחמנא. וכך כל אכילות מצוה, ובה מתקדשים אברי הושט וקרבים ומעיים כקדושת מקדש

ומזבח להיות משכן לקדושתו ושכינתו ית' בקרבו, ולהיות המאכל נותן חיות ודם ללב, וממנו מתפשט החיות לכל אברים – על ידי זה מתקדש הלב בקדושת בית קדשי קדשים כמו שאמרו בזוהר, ומתפשט הקדושה בכל הגוף עד שמגיע לכלי הדבור, ונפתח הפה לומר הלל, שאומרים חציו אחר כך מטעם זה, ועל ידי זה 'פקע איגרא', פירוש שבוקע ועולה עד לרקיע, והוא כאילו נפקע הגג המפסיק וחוצץ בינו לרקיע השמים, ואף על פי שעיקר העליה הוא ההלל, הוא דייקא על ידי כזית פסח הקודם, ואפילו אוכל הרבה, אותו כזית שהוא חובה הוא הנותן כח בהלילא שיפקע איגרא. ושמעתי דמלת 'גג' הוראתו על הגובה והגיאות... (מתוך 'מחשבות חרוץ' עמ' 67 ואילך).

עוד על שלחן כמזבח ועניני אכילה – ע' שבלי הלקט (ברכות עמ' 110); או"ח קס"ה; צלותא דאברהם ח"ב עמ' תפט; אוהב ישראל, לקוטים ד"ה שיעור אכילה וכוונתה; עבודת ישראל אבות ג, ד; כף החיים קע, ג; מנהגי ישראל ח"ג עמ' קסו.

*

'... והקב"ה בתורה מסר לבני ישראל כל ההנהגה, ואפילו עתה שחרב בית המקדש מכל מקום על ידי התורה יכולין למשוך השפע בקדושה. ואיתא במשנה, שלשה שאכלו על שלחן אחד ואמרו עליו דברי תורה כאילו אכלו משלחנו של מקום דכתיב: זה השלחן אשר לפני ה' – אם כן על ידי התורה זוכין לבחינת לחם הפנים שהוא פנימיות השפע, להיפוך מזבחי מתים בלי מקום שאין בו חיות פנימיות. ועל ידי שאמרו עליו דברי תורה מקבלין שפע פנימיות. ופירוש 'אמרו עליו' הוא להיות התורה עיקר ועולה על השלחן, כענין שאמרו 'תורתן קבע ומלאכתן עראי – זו וזו נתקיימה בידן', שעל ידי שהתורה עיקר ממשיכין פנימיות גם בשפע הפרנסה כנ"ל. (שפת אמת אמור תרנ"ב)

'בצלאל על שם חכמתו נקרא...'

'... הרי כאן (אצל יעקב אבינו) שני ענינים; גילוי הסולם שהיא השגה עילאית בנבואה, וממנה מיד הגישה למעשה לקבוע שם מקום המקדש. המחזה נורא, המקום נורא, ויעקב אבינו עליו השלום מיראתו ניגש מיד ליסד את בית המקדש. השגה עילאית וגישה מעשית ביחד: כך נוסד המקדש. בצלאל בנה את המשכן. עליו אומרים חז"ל שני דברים... – הרי גם בבצלאל שתי מעלות אלו: השגה עילאית שידע אותיות שנבראו בהן שמים וארץ, והוא ידע לצרף אותן בבנין המשכן (ביאור על זה ראה במהרש"א כתובות ה ואכמ"ל), ומאידך הוא עמד בבחינה שעשה לו מרע"ה וכיוון לסדר הנכון כיצד לעשות המשכן וזוהי גישה מעשית מובהקת.

ודבר גדול הורה בצלאל בסדר הבניה. הרי תכלית המשכן היה הארון עם הלוחות, וזהו עיקר מקום השראת השכינה, ומבין שני הכרובים הגיעה הנבואה למרע"ה. אם כן – איך לא ניגשים מיד לעשיית עיקר המשכן, ואיך במקומו ניגשים לעשיית הקלעים החיצוניים וקרשי המשכן עם היריעות? והנה יש כאן לימוד לדורות: כתוב דרשו ה' ועזו בקשו פניו תמיד – אנו אומרים אותו אחרי 'ברוך שאמר'. והיקר הזה הרוצה לדרוש ה' ועזו, בודאי 'יבקש פניו תמיד' ויתאמץ בכל כחו לעמוד מול פניו ית', הן בתפילותיו והן במצוות וגם בכל הלך מחשבתו – ומה גדול יהיה צערו כאשר לא יצליח בזה וכל אשר יתאמץ יותר להעפיל ההרה יפול יותר, עד שיפול ברוחו

ויאמר כי אינו ראוי לכך – וסופו יאוש. והנה טעותו היא זו: הרוצה 'לבקש פניו' הוא צריך לבנות את המקדש שלו – והבנין צריך להתחיל דווקא מהצד הרחוק ביותר מהארון: מהקלעים והקרשים הוא צריך להתחיל! ורק כאשר כל המשכן נגמר – אז יגש לעשיית הארון. את העבודה צריך להתחיל מה'אלף' ואי אפשר לדלג על זה, וה'אלף' הוא דרך ארץ שקדמה לתורה; יתקן התנהגותו, מידותיו, יהיה 'אדם', אחר כך יעבוד על מצוות, ממש ככל הדרך הארוכה שהלכנו בשערי ספר זה, ורק אחרי כל עבודה רבה זו יוכל לדעת מהו זה שאמר דוד ע"ה בקשו פניו תמיד. זאת היא הוראת בצלאל למעשה הבנין!

מכל המסה הזוה למדנו: מורא מקדש הוא המורא המתעורר מנוכחותו ית', ושני ענינים מתחברים במורא זה: השגה גבוהה וגישה מעשית. הם שני דברים שכמעט סותרים זה את זה, אך בבנין המקדש ובמורא המקדש הם צריכים להתחבר והיו לאחדים' (מתוך עלי שור ח"ב עמ' תקג).
ע"ע בבאור הענין ובטעם שהיפך משה רבינו מהסדר שנאמר, יערות דבש ח"א דרוש ב; תולדות יעקב יוסף סו"פ פקודי.

'אמר רב יהודה אמר רב: ידוע היה בצלאל לצרף אותיות שנבראו בהן שמים וארץ...' –
'כל מה שברא הקב"ה – לכבודו ברא, לגלות כבוד מלכותו ושכינתו בתחתונים, וכל פעל למענהו ולקילוסו. ובנין המשכן והמקדש הוא פעולת האדם לבנות מקום לשכינתו אחר החטא שאין התגלות שכינה בכל מקום, דוגמת פעולת הש"י במעשה בראשית. ועל כך אמרו יודע היה בצלאל לצרף אותיות שנבראו בהם שמים וארץ – כי היא דוגמתו. ומצד הש"י שעשה האדם ישר, אילו לא חטא, היה כל העולם משכן ומקדש' (מתוך קונטרס עמלה של תורה לר"צ הכהן, בסוף פרי צדיק ח"ג עמ' 220. וראה עוד בהרחבת הענין בספר הפרשיות ויקהל עמודים תט"תכב).

'השכים ונפל לו פסוק לתוך פיו הרי זו נבואה קטנה'. ע' בספר אור המאיר (סו"פ קרח עמ' קי; דרוש לראש השנה עמ' רנז) ובספר עבודת ישראל (לשבועות ד"ה ומשה עלה).

'ככתבם וכלשונם'

'הגיעוני נעימות ידידותם ונפשם היפה בשאלתם להורות להם הדרך ילכו בה. נידון רב אחד אשר השתרר עליהם מבלי שאלת ורצון רוב בני הקהלה רק עפ"י פקידה ממקום גבוה על גבוה והלך וישב לו על כסא הרבנות בעל כרחם שלא ברצונם. האותיות שאלוני מה משפט האיש הזה עפ"י דת תורתינו הקדושה, האם מחויבים או רשאים לנהוג בו כבוד הרבנות ואם כדן עשה, או לא.
תשובה: הרב הזה, ואם גברו כארזים וחסין כאלונים – לא יפה עשה בעמו לעלות על גפי מרומי קרת בחוזק יד, ואיה חכמתו בתלמוד הלא כה אמרו במסכת ברכות נ"ה ע"א אמר ר' יצחק אין מעמידין פרנס על הציבור אא"כ נמלכין בציבור שנאמר... מעתה ישפוט אדם, אם בצלאל שהיה מלא בחכמה ובתבונה ובדעת וצוה עליו הקב"ה ע"י שלוהו הנאמן מרע"ה ולא רצה להכריחם להתמנות שלא בשאלת פיהם ורצונם, ואיך יתמנה שום אדם בשום התמניות מבלי שאלת פי ורצון רוב הקהל.
אך בכל זה אעפ"י שאין להתמנות אלא על פי רצון הציבור מ"מ אם מינה אותו המלך והשר – דינו דין, דקיימא לן דינא דמלכותא דינא, אך שהדיין מחוייב להודיע להשררה שאין רצונו לקבל על עצמו

התמניות זה שלא ברצון הקהלה ואז אם השר כופהו על כרחו אז דינא דמלכותא דינא אך אם לא הודיעהו הדיין השר כך, ומכ"ש אם הוא השתדל לעצמו הממשלה הרי הוא אדם שאינו הגון ומצוה להודיע להשר שהדיין זה עושה שלא כהוגן ולא ישב על כסא ישראל ולא ידרוך בארמנותינו... כל זה כתבתי עפ"י עיקר הדין, אך כבר היו מעשים כיוצא באלו בדורות הראשונים וגזרו רבותינו על זה, והוא בסוף תשובות מהר"מ מר"ב, ואעתיק לשונו בקיצור: ועוד גזרנו וכו' שלא יהא אדם רשאי ליטול שררה על חברו לא ע"י מלך ולא ע"י שר ושופט וכו' לא בדברי הבאי ולא בדברי שמים וכו' אם לא שימנו אותו רוב הקהל מפני חשיבותו, והעובר על דברינו יהא... ויהיו כל ישראל מובדלים ממנו... וספריו ספרי קוסמים. והשומר תקנותינו ינחו ברכות על ראשו. ועל תקנה זו חתומה שמואל בר מאיר (הוא רשב"ם) יעקב בר מאיר (הוא ר"ת) אליעזר בר נתן (הוא ראב"ן) וק"נ רבנים. עכ"ל יעו"ש... אחר חיתום שטרות אמרתי אעלה בסנסני השלום יבעו תמים ויכנסו בפורשים והרב הזה אשר תורה חתולתו לא יעמוד על דעתו ואם בני הקהלה עשו אתו ברכה למען לא יורידוהו מכבודו לגמרי ולמען לא יבצע מעשהו זר מעשהו ע"כ יהיה עכ"פ ראש ב"ד יורה וידון, אך שם רב לא יקרא עד כי ימצא חן בעיני בני הקהלה ויקבלוהו באהבה... (מתוך תשובת חתם סופר חו"מ ט).

דפים נה – נז

חלומות

מתוך 'מכתב מאליהו' (ח"ד עמ' 164 ואילך). הערת המהדיר שם: רבנו זצ"ל עסק הרבה בעניני החלומות; גם סיפר למקורביו על חלומות משמעותיים שחלם ושחלמו אחרים עליו. מאמר זה הוא מליקוט שנתחבר בנושא זה באנגליה קודם שנת תש"ו.

מטרת החלום – לגלות את הרהורי לבו הצפונים של האדם, היינו את הצפון בתת-הכרה שלו, כדי לעוררו לתשובה. – עיין זוהר וישב (קפג.) 'וכדין קב"ה אודע לה לנשמתא... אינון מילין כפום אינון הרהורין דליביה בגין דבר נש נטיל ארחא דתוכחי...'. ועיין שם בניצוצי אורות שפירש: 'לפיכך מודיעין ליה הרהוריו ומחשבותיו, כדי שיקח תוכחה להיות חושב ומהרהר בדברים טובים'. והיינו שהם בדרך סייעתא דשמיא. וכן אמרו כל הלך שבעה ימים בלא חלום – נקרא רע, כי זה לאות שאין מתעניינים בו בשמים לעוררו [והיינו שהוא רע בפנים ואינו רוצה לתקנו ועל כן כובש את רמוזי האמת שלא יתגלו אפילו בחלום].

וכן לפעמים מגלים לאדם רמוז למה שנגזר עליו בעתיד, וזה גם כן כדי לעוררו לתשובה. ויש חלום שמגלה שורש הטוב שמתחת לתת-ההכרה, שהיצר הרע תחליף לו; כגון מה שאמרו ז"ל הבא על אמו בחלום – יצפה לבינה ועוד כזה, עיי"ש. ועיין רסיסי לילה לר' צדוק הכהן ז"ל (צד 149 151): 'יצר הרע בחלל הלב ואלופו של עולם גנוז בגוויה; וביאורו כנ"ל. ועוד עיין תניא ליקוטי אמרים פרק לב. [מטרת חלום כזה היא לעודד את האדם ולחזקו לשאוף לגדולות].

הטבת חלום

ובענין הטבת חלום אמרו ז"ל (שם נה:): הרואה חלום ונפשו עגומה עליו... יטיבנה בפני שלשה...